

Народна банка на Република Македонија

Национален совет за платни системи

**Стратегија
за развој на платниот систем на Република Македонија
во периодот 2013-2017 година**

март 2013

ИЗЈАВА ЗА ПРИФАЌАЊЕ НА СТРАТЕГИСКАТА РАМКА

Овој документ ги утврдува договорените стратегиски насоки, активности и принципи за работа помеѓу сите субјекти вклучени во платниот систем на Република Македонија за остварување на заедничката визија за неговиот развој во периодот 2013-2017 година.

Развојот на националниот платен систем во наредниот петгодишен период е насочен кон задоволување на потребите на корисниците на платежните услуги што произлегуваат од промените во деловните процеси, кон примена на последните технолошки достигнувања и кон натамошно усогласување на работењето со меѓународните и европските стандарди и правила. Со спроведувањето на планираните активности треба да се зголемат сигурноста и ефикасноста во извршувањето на плаќањата, да се обезбеди поголемо прифаќање на безготовинските платни инструменти, како и да се создадат услови за лесно и ефикасно приклучување на националниот платен систем кон платните системи во Единствената европска платежна област при зачленувањето на Република Македонија во Европската Унија.

Оваа Стратегија за развој на платниот систем на Република Македонија во периодот 2013-2017 година,¹ од главните носители на развојот на националниот платен систем - Министерството за финансии на Република Македонија, Народната банка на Република Македонија и Здружението на банкарството, се прифаќа како национален стратегиски документ. Координацијата на активностите преку Националниот совет за платни системи, како и почитувањето на договорените принципи за *консултирање, последователно планирање и обезбедување континуитет* на договорените проекти од страна на сите засегнати субјекти се основата за успешно остварување на заедничката визија за развојот на платниот систем во наредниот петгодишен период.

29. мај 2013 г.

Скопје

м-р Зоран Ставрески, с.р.

вицепремиер

и министер за финансии

м-р Димитар Богов, с.р.

гувернер

на НБРМ

г. Ѓорѓи Јанчевски, с.р.

претседател на

Здружението на банкарството

¹ Стратегијата ја подготви Националниот совет за платни системи врз основа на претходно извршени консултации и информации добиени од сите страни вклучени во платниот систем на Република Македонија и од Организацијата на потрошувачите на Македонија и на 21. Седница, во март 2013 година, ја усвои како заеднички стратегиски документ.

ВОВЕД

Во 2001 година, со заеднички заложби на Владата на Република Македонија и на Народната банка на Република Македонија (НБРМ) и активна поддршка од банкарскиот сектор, беше извршена голема реформа на платниот промет во земјата. Со реформата, дотогашниот централизиран начин на извршување на платниот промет во земјата² којшто беше оценет како недоволно ефикасен и ризичен бидејќи се одвиваше надвор од банкарскиот сектор и централната банка, се замени со децентрализирано извршување на плаќањата преку деловните банки.³ Воедно, се поставија современи системи за плаќање и клиринг ориентирани кон пазарот, а се воспостави и систем за порамнување на трансакциите со електронски трансфер на средствата преку сметките на банките кај НБРМ. Исто така, Министерството за финансии на Република Македонија (МФРМ) воспостави трезорски начин на прибирање на приходите и извршување на расходите на буџетот и буџетските корисници, а за централизирано извршување и порамнување на платните трансакции отвори единствена трезорска сметка во НБРМ.

Во истото време, на меѓународен план, Комитетот за платни системи и системи за порамнување (ЦПСС) при Банката за меѓународни порамнувања (БИС) објави основни стандарди за стабилност, сигурност и ефикасност на системски важните платни системи, т.н. Базелски базични принципи.⁴ Заради временското преклопување на домашните со меѓународните активности, работењето на нововоспоставените системи за плаќање, клиринг и порамнување во Република Македонија не беше во целост усогласено со барањата на овие меѓународни стандарди. Неусогласеноста главно се должеше на слабостите во регулативата за оваа област. Имено, во Законот за платен промет со којшто се изврши реформата не се дефинираа одредби за платните системи, што „де факто“ се поставија и преку нив започнаа да се извршуваат платните трансакции во земјата, а со тоа не се воспостави и неопходниот надзорот врз нив. Со други

² Со Законот за трансформација на Заводот за платен промет („Службен весник на РМ“ бр. 32/01) се укина државната институција (Завод за платен промет - ЗПП) каде што централизирано се извршуваа и се порамнуваа платните трансакции на правните лица и на државните органи и институции (од нивните т.н. жиро-сметки).

³ Со Законот за платниот промет („Службен весник на РМ“ бр. 32/01), банките се поставија како носители на платниот промет, каде што се пренесоа и жиро-сметките на правните лица.

⁴ „The Core Principles for Systemically Important Payment systems“, објавени од БИС во јануари, 2001 година, Базел, <http://www.bis.org/publ/cpss43.pdf>.

зборови, одговорноста за стабилноста, сигурноста и ефикасноста на платните системи не беше јасно „де јуре“ поставена во надлежност на НБРМ како централна банка, што меѓу другото претставува една од одговорностите на централните банки во врска со примената на Базелските базични принципи.⁵ Дополнителна неусогласеност претставуваше наметнатата законска обврска за банките, како носители на платниот промет, да извршуваат гаранции од средствата на сметките на клиентите-гаранти без нивен налог и да извршуваат нестандардизирани судски решенија за присилна наплата (многу често нејасни од аспект на нивната извршност и висината на долгот). Ваквите состојби предизвикаа несигурност и големи правни, оперативни и финансиски ризици кај банките при извршувањето на платните трансакции, што е во спротивност со Базелските базични принципи.

Во октомври 2004 година, со Спогодба помеѓу министерот за финансии, гувернерот на НБРМ и претседателот на Здружението на банкарството при Стопанската комора на Македонија, беше формиран Национален совет за платни системи (НСП), како консултативно и координативно тело на сите засегнати страни. Основната цел на НСП е да придонесе за сигурноста, стабилноста и ефикасноста на платниот систем со покренување иницијативи и давање предлози за негово унапредување и развој, соодветно на потребите на носителите и корисниците на платежни услуги и економијата во целост. Согласно со член 5 од Спогодбата и одлуката донесена на 18. седница одржана на 29.7.2011 година, во работата на НСП, освен претставници од институциите основачи, постојано учествуваат и претставници на Комисијата за хартии од вредност на Република Македонија (КХВ), клириншката куќа „Клириншки интербанкарски системи“ АД Скопје и „Интернационален картичен систем - КаСис“ АД Скопје.

Во првите две години од формирањето, НСП со своите активности и предлози успеа да придонесе за надминување на голем дел од постоечките правни, оперативни и финансиски ризици за носителите на платниот промет, како што е поставувањето стандардизиран формат и единствена примена на налог за извршување при воведувањето на извршителската дејност во Република

⁵ Одговорностите на централната банка за примена на базичните принципи се дефинирани во делот 8 од „The Core Principles for Systemically Important Payment systems“.

Македонија⁶ и укинувањето на обврската на банките за присилно извршување гаранции и други инструменти за обезбедување на плаќањата без налог од имателот на средствата.⁷ Имајќи ја предвид стратешката определба на Република Македонија за членство во ЕУ и стекнатиот кандидатски статус во ноември 2005 година, дел од активностите на НСП беа насочени и кон проучување на европското законодавство и стандардите за работа на платните системи.

Во август 2007 година, НСП ја усвои првата национална Стратегија за развој на платниот систем на Република Македонија до 2011 година.⁸ Поголемиот дел од стратешките насоки беа определени за надминување на тековните состојби во националната регулатива, и тоа: дефинирање поими и функции на системите за плаќање и порамнување; дефинирање на оперативната, регулаторната и особено надзорната улога на НБРМ; дефинирање на Трезорот при МФРМ како посебен носител на платниот промет за потребите на државата; воспоставување единствен регистар со трансакциски сметки (ЕРТС) на сите корисници на платежни услуги (покрај со сметките на правните лица што веќе беа пријавени во регистарот и со трансакциски сметки на физичките лица) и воведување транспарентност на цените за платежните услуги од страна на носителите на платниот промет, но и за поставување регулатива за работа со електронски пари. Активностите планирани со првата национална стратегија во најголем дел беа извршени од страна на соодветните субјекти.⁹ Така, со донесувањето сосема нов Закон за платен промет¹⁰ и подзаконски акти врз основа на овој закон, во декември 2007 година, се надминаа повеќето од слабостите утврдени во националната правна рамка, а беа поставени и правни основи за работењето со електронски пари, со што се постигна и делумна усогласеност со европското законодавство и се поставија основи за натамошно усогласување. Исто така, за запознавање со стандардите и шемите за платните инструменти на СЕПА, а заради идно усогласување на националните платни инструменти со нив, НСП формира посебни работни групи чии активности беа насочени кон нивно проучување. Воедно, беа организирани и конференции, работилници и други

⁶ Закон за извршување („Службен весник на РМ“ бр. 35/05).

⁷ Закон за изменување и дополнување на Законот за платниот промет („Службен весник на РМ“ бр. 13/2006).

⁸ [Стратегија за развој на платниот систем на Република Македонија до 2011 година](#)

⁹ Подетално во [Извештајот за реализација на Стратегијата за развој на платниот систем на РМ до 2011 година, август 2012.](#)

¹⁰ Закон за платниот промет („Службен весник на РМ“ бр. 113/2007).

форми на обука за лица од институциите вклучени во системите за плаќање, клиринг и порамнување. Исто така, беа преземени активности за поттикнување на безготовинските плаќања преку зголемувањето на бројот на АТМ и ПОС-терминали и проширувањето на мрежите за нивна достапност до што поголем број корисници, а се извршија и измени во регулативата што обезбедија поголема правна заштита од злоупотреба и криминал на платежните картички. Во декември 2010 година беше донесен нов Закон за Народната банка¹¹ каде што за првпат јасно се постави оперативната, регулаторната и надзорната улога на НБРМ во доменот на платните системи и системите за клиринг и порамнување.¹² Со ова законско решение, НБРМ доби клучна и водечка улога во развојот на платните системи во земјата. Единствено, во однос на европската практика сè уште не е комплетирана регулаторната улога на НБРМ од аспект на платните инструменти. Имено, со Законот за платен промет од 2007 година, исто како и со законот што дотогаш беше во сила, надлежна институција за пропишување на платните инструменти за извршување на домашните плаќања остана МФРМ, додека, согласно со Законот за девизно работење, НБРМ ги пропишува платните инструменти за надворешните плаќања.

Инфраструктурата на системите за плаќање, клиринг и порамнување што се воспостави со реформата од 2001 година и што подоцна беше надградувана, денес ја сочинуваат: Македонскиот интербанкарски платен систем (МИПС) за извршување плаќања со голема вредност над 1.000.000 денари и итни плаќања со порамнување во реално време на бруто-принцип; Клириншкиот интербанкарски систем (КИБС) за извршување плаќања со мала вредност до 1.000.000 денари со одложено порамнување на нето-принцип; интерните системи на банките за плаќања помеѓу клиентите депоненти на една иста банка и на клиентите со банката (интрабанкарски плаќања, англ. in house payments); интерните системи кај некои банки за порамнување на дел од трансакциите со картички (англ. on us); интерниот систем за плаќања на буџетските корисници во рамките на единствената трезорска сметка (ТС); интерниот систем за плаќања на јавните здравствени установи во рамките на единствената здравствена трезорска сметка (ЗТС); системот за мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќања со домашни брендови на платежни картички

¹¹ Закон за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на РМ“ бр. 158/10).

¹² Согласно со Законот за Народната банка од 2002 година, функцијата на НБРМ беше само да го уредува платниот систем во согласност со закон.

(КаСис)¹³ и системот за порамнување на трансакции со хартии од вредност склучени на секундарниот пазар¹⁴ со примена на принципот „испорака наспроти плаќање“ (DVP - delivery versus payment), чијшто сопственик и оператор е Централниот депозитар за хартии од вредност АД Скопје (ЦДХВ).

При дефинирањето на стратегиските насоки за периодот 2013 - 2017 година се поаѓа од потребите за натамошен развој на постојната платна инфраструктура и за унапредување на националната правна рамка, имајќи ги предвид барањата во областа на платните системи што Република Македонија треба да ги исполни за прием во ЕУ.

1. ВИЗИЈА, МИСИЈА И ПРИНЦИПИ

ВИЗИЈА

Визијата за развојот на платниот систем на Република Македонија до 2017 година е модернизација и унапредување на работата на одделните системи за плаќање, клиринг и порамнување преку примена на последните технолошки достигнувања и постепено усогласување со меѓународните и европските стандарди и правила за работа на платните системи во ЕУ, со што ќе се зголеми сигурноста и ефикасноста во извршувањето на плаќањата и прифатеноста на безготовинските платни инструменти, а воедно ќе се обезбеди постепено исполнување на условите за интегрирање во СЕПА.

МИСИЈА

Мисијата е сигурен и ефикасен национален платен систем што е усогласен со меѓународните и европските стандарди за работа и голема прифатеност на безготовинските инструменти за извршување на плаќањата, коешто обезбедува поддршка на финансиската стабилност и економската активност во земјата и лесно и ефикасно интегрирање во СЕПА при зачленувањето на Република Македонија во ЕУ.

¹³ „КаСис“ постои од октомври 2001 година, а од јули 2002 година е учесник во МИПС.

¹⁴ Системот за порамнување на трансакциите со хартии од вредност склучени на Македонската берза беше поставен уште во 2001 година, а на почетокот од 2005 година, по поставувањето на пазарот за тргување со краткорочни хартии од вредност познат како „ОТС“ („преку шалтер“), беше поставен систем за порамнување и на овие трансакции.

За остварување на оваа мисија потребно е да се засилат активностите за натамошно спроведување на меѓународните и европските стандарди и правила за работа на системите за плаќање, клиринг и порамнување, како и за усогласување на националната правна рамка со европските регулативи, директиви и други правни акти, заради:

- поголема сигурност и ефикасност на системите за плаќање, клиринг и порамнување;
- поголема меѓусебна функционалност на одделните системи за плаќање, клиринг и порамнување и создавање услови за нивна интероперабилност со европските платни системи;
- цврста и усогласена национална законска рамка со висок степен на правна сигурност и постепено вградување на европското право;
- проширување на платежните услуги;
- правична конкуренција меѓу давателите на платежните услуги;
- кооперативност меѓу давателите на платежните услуги за спроведувањето на системски важните одлуки;
- информираност и обученост на корисниците и давателите на услугите и
- оптимизирање на трошоците за извршување на платежните услуги.

ПРИНЦИПИ

Остварувањето на визијата и мисијата за платниот систем на Република Македонија налага комплексен и координиран пристап на активностите на сите засегнати страни. За таа цел, НСП и натаму ќе делува како форум каде што ќе се разгледуваат, ќе се договараат и ќе се канализираат прашањата за националниот платен систем, при што е неопходно цврсто да се почитуваат следниве принципи:

Консултација на институциите со сите релевантни и засегнати субјекти преку НСП, со цел да се обезбедат соодветни мислења и препораки пред донесувањето на одлуките, и

Последователно планирање на активностите и континуитет на проектите што се идентификувани и одобрени од НСП со обезбедување соодветни човечки и финансиски ресурси од страна на засегнатите институции.

2. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПЛАТНИОТ СИСТЕМ

За подобро согледување на нивото на развој на платниот систем во Република Македонија, во овој дел се врши **анализа на плаќањата на две нивоа: првото ниво** се однесува на *плаќањата на небанкарските субјекти без посредство на банките* (т.е. плаќања во готовина) *и со посредство на банките* (т.е. плаќања со депозитни пари на клиентите кај банките преку т.н. трансакциски сметки), што е и првата фаза од банкарските безготовински плаќања и **второто, повисоко ниво** каде што се опфатени *меѓубанкарските бруто и нето-порамнувања и трансфери на средства, што е и втората фаза од банкарските безготовински плаќања* и ја формира основната инфраструктура на платниот систем во секоја земја. Притоа, посебно се анализирани видот на платните инструменти (хартиени или електронски), што се користат за извршување на банкарските безготовински плаќања во првото ниво, како и начинот на порамнување и трансфер на средствата на второто ниво.

Со оглед на тоа што безготовинските електронски плаќања и електронското порамнување и трансферирање на средства имаат позитивен придонес за сигурноста и ефикасноста на платните трансакции, а со тоа и за економијата, анализата на националниот платен систем од овој аспект е основа за поставување на стратегиските насоки за идниот развој.

За анализата се користени податоци од **статистичкиот и информативниот систем на НБРМ**. Имено, уште од самото поставување на новата платна инфраструктура во 2001 година, НБРМ започна да прибира податоци за сопствени потреби со цел да ја следи работата и функционалноста на системите за плаќање, клиринг и порамнување и да воспостави официјална статистика за бројот на отворени и блокирани трансакциски сметки, а од почетокот на 2005 година донесе правна рамка и започна со редовно месечно прибирање, обработка и објавување податоци за обемот и вредноста на платните трансакции во земјата по видови платни инструменти за потребите на официјалната платежна статистика. Иако НБРМ при поставувањето на националната платежна статистика се раководеше од статистичките барања на ЦПСС при БИС за составување на Црвената книга,¹⁵ вака прибраните податоци

¹⁵ Црвената книга е публикација на ЦПСС со податоци и информации за системите за плаќање и порамнување на селектирани земји-членки на ЦПСС. http://www.bis.org/statistics/payment_stats.htm

сè уште не обезбедуваат целосна меѓународна споредливост, а воедно не се усогласени и со упатствата на Европската централна банка (ЕЦБ) за платежната статистика на националните централни банки, членки на Европскиот систем на централни банки (ЕСЦБ), што е обврска за прием на земјата во ЕУ.

Во Република Македонија, како и во повеќето земји во развој, **голем дел од плаќањата се извршуваат во готовина**. Сепак, во изминатиот период, по преземањето на некои мерки, се забележани надолни трендови кај показателите за готовите пари и кај плаќањата во готовина. Така, активностите за поттикнување на картичното работење и електронското банкарство што беа спроведени во текот на 2007 и 2008 година и воведената обврска за трансакциски сметки на физичките лица (за правните лица веќе беа воспоставени) и нивно задолжително пријавување во ЕПТС од декември 2007 година, надолжени со обврската за задолжителна безготовинска исплата на платите и пензиите од почетокот на 2009 година (со воведувањето на концептот за бруто-исплата на платите), позитивно се одразија врз депозитните пари, со што учеството на готовите пари во паричната маса М1 од 45% во декември 2006 година се сведе на 31% во февруари 2009 година (намалување за 14 п.п.). Друг показател за надолниот тренд кај готовинските плаќања е и намаленото учество на уплатите и исплатите во готови пари на/од банкарските сметки во вкупните платни трансакции на небанкарските субјекти за 7 п.п., во 2012 година во однос на 2006 година (просечно годишно учество во 2012 година од 15%). Како резултат на постојаните мерки на Владата на Република Македонија за зголемување на безготовинската наплата на јавните давачки и услуги, во последните неколку години е зголемен бројот на ПОС-терминали за наплата со картички кај давателите на јавни и административни услуги, но сè уште во мал обем, а во тек е и проект за воведување електронско плаќање и плаќање преку мобилен телефон на административни и судски такси. Меѓутоа, сè уште високото просечно годишно учество на готовите пари во паричната маса М1 во 2012 година од околу 30% (во развиените економии ова учество се движи од 10% до 25%), зборува за натамошна голема употреба на готовината за извршување на плаќањата во земјата.

Небанкарските субјекти (правни и физички лица) ги извршуваат безготовинските плаќања во земјата со посредство на банките (на првото ниво) главно како кредитни трансфери (по налог на плаќачот и сопственик на

средствата) од нивните трансакциски сметки со употреба на пропишани платни инструменти¹⁶ и делумно со платежни картички. Така, во вкупната вредност на платежните трансакции на небанкарските субјекти во 2012 година, вредноста на трансакциите извршени со кредитни трансфери учествува со 89% (91% во 2006 г.),¹⁷ а на трансакциите со картички со 4% (1% во 2006 г.), додека остатокот од 7% се однесува на вредноста на извршените плаќања на банките по т.н. „траен налог“ од клиентот и по извршни судски решенија. И покрај нагорниот тренд во употребата на картичките од 2006 година наваму (бројот на картички е зголемен за 3,6 пати), особено изразен кај плаќањата преку ПОС-терминали (раст од 6,9 пати), вкупната вредност на трансакциите со картички во 2012 година е сè уште доста ниска, при што тие и натаму најмногу се користат за подигање готовина од АТМ (79% од вредноста на трансакциите со картички). Во основа, сите АТМ во земјата овозможуваат подигање готовина од банкарската сметка што е поврзана со картичката, но во последно време некои од банките поставија АТМ со што, покрај подигање готовина, се врши и трансфер на средства од една на друга сметка во истата банка или плаќање во интерниот систем на банката-издавач. Во земјата сè уште нема АТМ што овозможува депонирање готовина на трансакциската сметка поврзана со платежна картичка. Небанкарските субјекти извршуваат најголем дел од плаќањата со кредитни трансфери со употреба на пропишаните инструменти во хартиена форма на шалтерите од банките (69% од вредноста на кредитните трансфери во 2012 година), но во последните години се забележува надолен тренд во нивната употреба (намалено учество за 11 п.п. во однос на 2006 г.) во корист на електронските кредитни трансфери преку персонален компјутер или друг терминал. Имено, автоматизацијата на платните инструкции (STP - straight through processing), по воспоставувањето на ЕРТС од декември 2007 година, придонесе електронските кредитни трансфери сè повеќе да се прифаќаат, особено од физичките лица. За ова зборува и силниот нагорен тренд кај отворените трансакциски сметки за плаќање преку интернет, чијшто број во 2012 година е за 13,2 пати поголем во однос на 2006 година, а само на физичките лица е за 18,9 пати поголем. Покрај електронските кредитни трансфери од трансакциски сметки, сè поголем е и бројот и вредноста на

¹⁶ Платните инструменти ги пропишува МФРМ со Упатство за формата и содржината на платните инструменти за вршење на платниот промет во земјата („Службен весник на РМ“ бр. 161/07, 56/08, 114/08, 149/08, 165/08, 95/09 и 18/11).

¹⁷ Во 2006 година 1% од плаќањата физичките лица ги извршуваа со банкарски чекови, но од 2007 година по раскинувањето на меѓубанкарскиот договор за нивно заемно прифаќање, употребата на чековите постепено се намали и тие не се повеќе во употреба.

плаќањата преку интернет со платежни картички. Во последните години е забележана и појава на плаќања преку мобилен телефон, но за ограничен вид трансакции и со ниска вредност (услуги за паркинг и сл.), при што наплатата се врши со рефактурирање на вредноста за дадената услуга со сметката за телефонските трошоци, а не со директен пристап на корисникот на услугата до неговата трансакциска сметка во банка од мобилниот телефон. Во домашниот платен промет не се вршат плаќања со директни задолжувања по налог на корисникот на наплатата (ако се исклучат трајните налози и законските извршни решенија). Иако некои од банките во интерните платни системи применуваат траен налог за извршување плаќања на определен датум од сметка на клиент-плаќач, главно кон давателите на јавни услуги, мобилните оператори, самите банки и сл., ваквиот начин на плаќање нема карактеристики на директно задолжување бидејќи банката го врши како кредитен трансфер врз основа на писмен договор со клиентот-плаќач, а не по налог на корисникот на наплатата и не претставува системско решение. За надминување на ваквите состојби и проширување на платежните услуги со нов инструмент за директно задолжување, во рамки на активностите од првата национална стратегија, е изработен Предлог-проект за воведување национална шема за директно задолжување врз основа на стандардите и правилата на СЕПА. Проектот беше инициран од Работната група за директни задолжувања формирана од НСП и е активно поддржан од клириншката куќа „КИБС“ АД Скопје, како оператор преку којшто се обработуваат најголемиот број од плаќањата на банките за клиентите и каде што овој нов инструмент би имал најголема употреба.

Деловните банки се главните даватели на платежни услуги. Плаќањата со хартиени и електронски налози од и на трансакциските сметки на клиентите кај иста банка и со банката се извршуваат во интерните системи на банките при што се порамнуваат електронски независно од вредноста. Плаќањата помеѓу клиенти со трансакциски сметки кај различни банки и меѓубанкарските плаќања се извршуваат електронски, преку МИПС за големите и итните плаќања и преку КИБС за малите плаќања. Во МИПС е применет СВИФТ-стандардот за размена на пораки и ИСО 9362 за банкарски идентификациски кодови (BIC),¹⁸ додека КИБС има сопствен развиен стандард за размена на платните пораки. Порамнувањето

¹⁸ ИСО 9362 (уште познат како SWIFT-BIC, BIC code, SWIFT ID или SWIFT code) е стандард за бизнис идентификациски кодови (Business Identifier Codes) одобрен од Меѓународната организација за стандардизација (International Organization for Standardization - ISO).

на платните трансакции во МИПС се врши од сметките на деловните банки кај НБРМ, преку РТГС (англ. Real Time Gross Settlement) во реално време и во бруто-износ, каде што се врши и порамнувањето на нето-позициите на секој учесник по извршеното мултилатерално нето-пребивање на платните трансакции извршени преку КИБС. РТГС е во сопственост на НБРМ којашто е и оператор на МИПС, а КИБС е управуван од клириншката куќа „КИБС“ АД Скопје којашто е во сопственост на петнаесет деловни банки. Сите петнаесет приватни деловни банки во Република Македонија учествуваат и во двата платни система, додека во МИПС учествува и Македонската банка за поддршка на развојот, којашто е во целосна државна сопственост.

Картично работење има во сите приватни деловни банки, од кои четиринаесет издаваат брендираните платежни картички на мултинационалните финансиски корпорации „МастерКард ворлдвајд“, „Виза интернационал“ и „Американ експрес“. Национално брендираните платежни картички издаваат пет банки, коишто се прифаќаат кај девет банки. Покрај овие платежни картички се користат и картичките издадени од небанкарското финансиско друштво „Дајнерс клуб Македонија“, коешто поседува и интерен систем за обработка на трансакциите. Најмногу се користат картичките со дебитна функција, што се поврзани со трансакциските сметки на клиентите кај банките, но од 2007 година наваму е зголемена и употребата на картичките со кредитна функција. За обработка на трансакциите со платежни картички, единаесет банки ги користат услугите на системот на картичниот оператор „КаСис“.¹⁹ Системот е управуван од „Интернационален картичен систем“ АД Скопје, што е во мнозинска сопственост на странски приватни акционери, а учество има и државата. За трансакциите со домашни картички преку системот на „КаСис“ се врши мултилатерално одложено нето-порамнување на плаќањата во земјата, при што нето-позициите од извршениот клиринг (на износот на трансакциите и на износот на меѓубанкарската провизија) се порамнуваат преку МИПС. „КаСис“ како сертифициран процесор за „Виза“ (Visa Third Party Processor - TPP) и за „МастерКард“ (MasterCard Member Service Provider - MSP) им овозможува на банките да го користат за авторизација, обработка и пренасочување (англ. switching) на трансакциите со меѓународни картички. Покрај услугите од „КаСис“, пет банки за обработка на трансакциите со меѓународни картички користат

¹⁹ „КаСис“ постои од октомври 2001 година, а од јули 2002 година е учесник во МИПС.

услуги и од странски процесори („First Data“ во Словачка, „First Data“ во Грција, „Bankart“ во Словенија и „Quipu“ во Германија), а три банки поседуваат и интерни картични системи. Притоа, во зависност од обемот на работа, некои банки користат услуги и на два процесора или на процесор и интерен картичен систем. Причината за користење повеќе различни процесори за извршување на трансакциите за плаќањата во земјата со меѓународни платежни картички е веќе воспоставената техничко-технолошка инфраструктура кај банките, што се должи на историскиот развој на работењето со меѓународни картички. Имено, при отпочнувањето со картично работење во земјата кон крајот на деведесеттите години од минатиот век, банките за издавање и работа со меѓународни платежни картички мораа да се поврзат со системите за обработка на соодветниот бренд на картичка во други земји, затоа што во Република Македонија не постоеја вакви процесори. Сите трансакции во земјата (на АТМ, ПОС-терминали и преку интернет) со меѓународни платежни картички издадени од домашните банки се авторизираат преку системите на мултинационалните финансиски корпорации „МастерКард ворлдвајд“ и „Виза интернационал“, каде што се креираат и нето-позициите за порамнување (клиринг). Ваквите трансакции се оптоварени со провизии кон меѓународните мрежи и со меѓубанкарски провизии (англ. interchange fee). Банките ги пренесуваат овие трошоци на корисниците на картичките и/или трговците-корисници на ПОС-терминали, со што ја намалуваат привлечноста и употребата на платежните картички како безготовински платен инструмент. До 2005 година, не само што авторизацијата и клирингот се вршеа преку мултинационалните финансиски корпорации „МастерКард ворлдвајд“ и „Виза интернационал“, туку и порамнувањето на трансакциите за извршените плаќања во денари се вршеше во странска валута, преку сметките на домашните банки во странство. Денес, сите трансакции со брендираните картички на „Виза интернационал“ и „МастерКард ворлдвајд“, издадени од домашни банки, во Република Македонија се порамнуваат во денари. Агент за порамнување за работењето со картичките „виза“ од 2005 година е „Стопанска банка“ АД Скопје, каде што сите домашни банки издавачи на овие платежни картички имаат отворено сметка за порамнување на нето-позициите по извршениот клиринг од страна на „Виза“. Од јануари 2009 година во НБРМ се порамнуваат и трансакциите извршени во Република Македонија со платежните картички „мастер“. Меѓутоа, клирингот по трансакциите сепак го врши „МастерКард интернационал“ Њујорк, којшто за порамнувањето на нето-позициите има посебна сметка во МИПС. Со оглед на

тоа дека најголемиот дел од плаќањата со картички во земјата се врши со овие два брэнда меѓународни картички („виза“ и „мастер“), може да се каже дека на овој начин е разрешено едно од поважните прашања во работењето со картички, односно е обезбедено порамнување на трансакциите во денари. Првите ПОС-терминали (импринтери - рачни уреди на продажни места коишто прифаќаат платежни картички) во Република Македонија беа поставени во 1996 година, при што банките, за да ги мотивираат трговците за наплата со платежните картички издадени од нив, им ги даваа/даваат на користење без надомест. Тоа доведе до состојба на едно продажно место да има терминали од повеќе банки, иако се со иста функција. Со тоа, наместо поголема географска распространетост на вкупниот број терминали низ државата (повеќе продажни места да прифаќаат картички), ПОС-терминалите реално се концентрираа кај поголемите и пофреквенти продажни места. Во развиените земји, трговците или самостојно ги набавуваат ПОС-терминалите или на банките им плаќаат надомест за користење и одржување. Од аспект на АТМ-уредите, генерално земјата е добро покриена, а банките почнаа да инсталираат АТМ-уреди и во понеурбаните средини. Воедно, обработката на националните трансакции преку мултинационалните финансиски корпорации „МастерКард ворлдвајд“ и „Виза интернационал“ ги поскапува услугите на банките издавачи и опслужувачи на картичките при користење на АТМ или ПОС-терминал кај друга банка, заради што корисниците главно се упатени на АТМ-терминалите на банката-издавач, а трговците за да ги оптимизираат трошоците најчесто користат ПОС-терминали од повеќе банки-издавачи на картичките. Оттаму, за натамошно намалување на трошоците и поголема употреба на платежните картички, треба да се разгледа можноста за воспоставување национален центар за обработка (авторизација и клиринг) на трансакциите за плаќања во земјата со странски брэндови на картички издадени од домашни банки. Во врска со ова прашање, „КаСис“ достави предлог до НСП за централизирана обработка на трансакциите во државата преку приклучување на банките кон картичниот систем врз основа на мултилатерален договор, при што приложи и сопствена анализа на состојбите со процена на висината на трошоците заради меѓународниот начин на клиринг и авторизација. Материјалот е на разгледување кај Работната група за платежни картички, формирана од НСП за следење на домашните состојби и меѓународните и европските стандарди и практики во оваа област.

Државните органи и институции, односно буџетските корисници и единките корисници на средства од Буџетот на Република Македонија и од буџетите на единиците на локалната самоуправа (во натамошниот текст: буџетски корисници), плаќањата ги вршат преку ТС во НБРМ со којашто управува Трезорот при МФРМ, како посебен носител на платен промет поставен со закон.²⁰ Исто така, од ноември 2010 година,²¹ како посебен носител на платниот промет за јавните здравствени установи беше поставен и Трезорот на Фондот за здравствено осигурување на Македонија,²² а за извршување на платните трансакции во НБРМ беше отворена Здравствена трезорска сметка (ЗТС). Преку ТС и ЗТС се остварува целокупниот платен промет за потребите на буџетските корисници и јавните здравствени установи, и тоа: интерно, за нивните меѓусебни плаќања (интерен платен систем) и екстерно, за нивните плаќања со трети субјекти (физички и правни лица). Интерните плаќања, на првото ниво, се извршуваат на посебно пропишани платни инструменти,²³ различни од платните инструменти што се пропишани за плаќањата на физичките и правните лица преку банките. Употребата на различни платни инструменти се должи на потребата од подетални информации и податоци за одделните видови јавни приливи и одливи на буџетските корисници и јавните здравствени установи, со цел ефикасно да се извршуваат и да се следат планираните буџети (се мисли на Буџетот на РМ, на буџетите на единиците на локалната самоуправа и на Фондот за здравство). Притоа, Трезорот при МФ за идентификација на буџетските корисници им доделува регистарски кориснички број, врз чијашто основа им отвора посебни сметки за извршување на плаќањата во рамките на трезорската сметка. Порамнувањето на меѓусебните плаќања на буџетските корисници и јавните здравствени установи во рамките на ТС и ЗТС (второто ниво на плаќања) се врши електронски. Екстерните плаќања од трети субјекти кон буџетските корисници (даночни и други јавни давачки, донации и др.) се вршат со посредство на банките и се порамнуваат преку МИПС и КИБС, додека од буџетските корисници кон трети субјекти се вршат единствено преку МИПС, при

²⁰ Со Законот за платниот промет („Службен весник на РМ“ бр. 113/2007) и „де јуре“ се поставија надлежностите на Трезорот како посебен носител на платниот промет за потребите на државата, коишто „де факто“ ги извршуваше уште од неговото формирање со реформата во 2001 година.

²¹ Со измените и дополнувањата на Законот за платниот промет („Службен весник на РМ“ бр. 145/10).

²² Трезорот за јавни здравствени установи, како засебна организациска единица за управување со здравствената трезорска сметка и други сметки на јавните здравствени установи во рамките на Фондот за здравствено осигурување на Македонија, беше формиран со цел да се обезбеди контрола на плаќањата на јавните здравствени установи.

²³ Упатство за начинот на трезорско работење („Службен весник на РМ“ бр. 161/2009 и 171/2010).

што, и во двата случаи се користат пропишаните платни инструменти за извршување на платниот промет во земјата. МФРМ и Фондот за здравство се учесници во МИПС, каде што преку РТГС се врши електронско порамнување на платните трансакции помеѓу ТС, ЗТС и сметките на банките.

За **порамнување на платните трансакции со хартии од вредност** склучени на македонската берза, овластените учесници на берзата (брокерите) и Централниот депозитар за хартии од вредност, АД Скопје (ЦДХВ), учествуваат во МИПС, уште од самиот почеток на поставувањето на системот во 2001 година, при што порамнувањето се врши електронски на ДВП-основа („испорака наспроти плаќање“) во период од најмногу три дена по склучувањето на трансакцијата. Откако државата почна да се финансира со издавање државни должнички хартии од вредност во 2004 година и се воспостави секундарниот пазар за тргување со хартии од вредност - „ОТС“ („преку шалтер“) во 2005 година, преку МИПС се постави и платформа за порамнување на државните записи и обврзници и на благајничките записи на НБРМ. Порамнувањето се врши електронски на ДВП-основа во реално време.

Надзорната улога на НБРМ (покрај оперативната, регулаторната и катализаторската), како централна банка на Република Македонија, е клучна за сигурноста и ефикасноста на националниот платен систем. До декември 2007 година, законските надлежности на НБРМ за работењето на националниот платен систем не беа јасно поставени и главно се однесуваа на оперативната и регулаторната улога за непречено извршување на платниот промет во земјата. Со поставувањето одредби за платните системи во Законот за платен промет од декември 2007 година, се поставија и определени регулаторни и надзорни надлежности на НБРМ за работењето на платните системи. Врз основа на ваквите законски овластувања, Советот на НБРМ во декември 2007 година донесе подзаконски акти со што се пропишаа критериуми и стандарди за работењето на националните платни системи и нивен надзор, усогласени со Базелските базични принципи. Поголема усогласеност на националната регулатива со европските и светските стандарди и практики за улогата на централната банка во областа на платните системи се постигна со Законот за Народната банка од декември 2010 година, каде што се дефинираше задачата на НБРМ *да воспоставува, да развива, да регистрира и да врши надзор над сигурноста, стабилноста и ефикасноста на системите за плаќање, порамнување*

и клиринг, како една од нејзините основни задачи. Сепак, НБРМ и натаму останува без регулаторна надлежност за пропишување на платните инструменти во земјата коишто, согласно со Законот за платен промет, ги пропишува МФРМ. Значењето што одделните системи за плаќање, порамнување и клиринг го имаат за стабилноста, сигурноста и ефикасноста на целокупниот платен систем, зависи од бројот и вредноста на трансакциите што се обработуваат преку нив, заради што се и основа за утврдување на критериумите и стандардите за нивната работа и надзорните активности на централната банка. Во 2012 година, во интерните системи на банките се порамнети 34,5 милиони платни трансакции со вкупна вредност од 1479 милијарди денари (просечна вредност на една трансакција од 42,9 илјади денари), што во однос на 2006 година претставува тројно поголем број на трансакции со скоро двојно поголема вредност. Истата година, преку МИПС се порамнети 4,9 милиони платни трансакции со вкупна вредност од 2563 милијарди денари (просечна вредност на една трансакција од 519,8 илјади денари), што е нешто повеќе од двојно поголем број и вредност на реализирани трансакции во однос на 2006 година. За истиот период, бројот на трансакциите што се реализирани преку КИБС е зголемен за 2,7 пати, со раст на вредноста од 72%, при што во 2012 година се порамнети 23,8 милиони платни трансакции со вкупна вредност од 255 милијарди денари (просечна вредност на една трансакција од 10,7 илјади денари). Вкупната годишна вредност на трансакциите и просечната вредност на една трансакција се најголеми во МИПС, иако со најмал број на трансакции, што се должи на карактеристиките и намената на овој платен систем. Имено, повеќе од половината од трансакциите порамнети преку МИПС се однесуваат на големите безготовински плаќања со посредство на банките и меѓубанкарските плаќања, додека остатокот во најголем дел се однесува на плаќањата по налог на државните институции (ТС и ЗТС) и НБРМ (овие плаќања исклучиво се вршат преку МИПС), како и на нето-порамнувањата на КИБС, а само мал дел на порамнувањата за плаќањата со картички (преку „КаСиС“ и „МастерКард“) и порамнувањата за тргувањата со хартии од вредност по налог на брокерските куќи (ваквите состојби се должат на малиот обем трансакции со платежни картички и хартии од вредност). Со оглед на тоа дека преку КИБС главно се извршуваат малите безготовински плаќања на небанкарските субјекти, вклучително и нивните плаќања кон државата, вкупната годишна вредност и просечната вредност на една трансакција во овој систем се најмали во однос на трансакциите што се обработуваат преку другите системи,

но бројот на трансакции е голем. За одбележување е и значително големиот вкупен број и вредност на трансакциите што годишно се обработуваат во интерните платни системи на банките, иако, гледано одделно, бројот и вредноста на трансакциите во платните системи кај секоја банка не се толку значајни и варираат во зависност од големината на банката. Имено, најголемиот број од платните трансакции во земјата се обработуваат преку интерните системи на банките и нивниот вкупен годишен број во 2012 година е поголем за речиси 45% од бројот на трансакциите во КИБС, додека вкупната годишна вредност е помала за само 42% од вредноста на трансакциите преку МИПС.

Работењето со **електронски пари во Република Македонија** за првпат се регулира со Законот за платен промет од 2007 година и соодветните подзаконски акти донесени од страна на Советот на НБРМ. Сепак, до усвојувањето на оваа стратегија, до НБРМ не е поднесено ниту едно барање за издавање дозвола за работа со електронски пари. Во Република Македонија постојат само неколку припејд-картички коишто немаат функција на електронски пари, бидејќи со нив не може да се врши широк спектар на плаќања. Имено, компаниите за снабдување со гориво и синџирите на маркети во земјата издаваат нивни сопствени потрошувачки картички што важат само за продажните места во нивна сопственост.

Надворешните плаќања, т.е. плаќањата помеѓу резидентите и нерезидентите се регулирани со Законот за девизно работење,²⁴ при што за некои трансакции сè уште постојат ограничувања за што банките имаат обврска да вршат контрола пред извршувањето на плаќањата. Исто така, за потребите на статистиката на билансот на плаќања на Република Македонија, банките се обврзани да известуваат за платните трансакции со странство. Небанкарските субјекти ги вршат плаќањата со посредство на банките како кредитни трансфери на формализирани платни налози, пропишани со Упатството за платен промет со странство.²⁵ Со оглед на тоа дека банките за трансфер на средствата преку нивните сметки кај странските и домашните деловни банки ја користат мрежата на СВИФТ,²⁶ овие платни налози задолжително ги содржат елементите,

²⁴ Закон за девизно работење („Службен весник на РМ“ бр. 34/01, 49/01, 103/01, 51/03, 81/08, 24/11 и 135/11).

²⁵ Упатство за платен промет со странство („Службен весник на РМ“ бр. 78/11, 156/11 и 58/12)

²⁶ СВИФТ (SWIFT - Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) обезбедува мрежа којашто им овозможува на финансиските институции ширум светот да праќаат и да примаат

стандардите и идентификациските кодови ИБАН²⁷ неопходни за извршување на меѓународните плаќања. Меѓутоа, за потребите на девизната контрола и за статистиката на платниот биланс, со националната регулатива се пропишани и дополнителни податоци и информации,²⁸ чиешто обезбедување бара повеќе време и ја намалува ефикасноста на банките во извршувањето на надворешните плаќања. Порамнувањето на трансакциите преку странските деловни банки со кои домашните банки имаат кореспондентски односи се врши со временско задоцнување од најмногу два дена, поради тоа што Република Македонија сè уште не е приклучена во меѓубанкарскиот платен систем за порамнување во реално време на прекуграничните трансфери во рамките на ЕУ, т.н. ТАРГЕТ (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System), ниту учествува на друг паневропски систем за мали плаќања. Заради сè уште присутната контрола со Законот за девизно работење, банките ги вршат надворешните плаќања главно врз основа на хартиени платни налози од клиентите, но во последно време, по измените во подзконската регулатива,²⁹ кај некои од банките се забележани активности за прифаќање и на електронски платни налози. Притоа, освен во странска валута, надворешните плаќања можат да се извршуваат и во денари, доколку нерезидентот корисник на наплатата или налогодавач на плаќањето има денарска сметка кај домашна деловна банка. Иако денарските плаќања помеѓу резидентите и нерезидентите се извршуваат на пропишаните налози за платен промет со странство, банките ги користат и

информации за финансиските трансакции во сигурна, стандардизирана и веродостојна околина. СФИВТ, исто така, нуди софтвер и услуги за финансиските институции во мрежата на СВИФТ и ИСО 9362 кодови за идентификација на банките (bank identifier codes -BICs) познати како СВИФТ-кодови (SWIFT codes).

²⁷ ИБАН (IBAN - International Bank Account Number) е меѓународен стандард за идентификација на банкарските сметки во меѓународните плаќања со минимален ризик за грешка при транскрипцијата.

²⁸ Согласно со Упатството за начинот на вршење на платниот промет со странство за плаќањата од резиденти во корист на нерезиденти, банките имаат обврска од налогодавачот да обезбедат документ за да се утврди основата и обврската за плаќање без разлика дали се работи за тековни или капитални трансакции (согласно со Законот за девизно работење, правните лица може да купуваат девизи на девизниот пазар само за достасани обврски заради што мора да приложат документ), со исклучок на трансферите на физичките лица за семејни животни трошоци и лични трансфери на средства до 2.500 ЕУР месечно. За приливите од нерезиденти во корист на резиденти, банките спроведуваат контрола главно за капитално-финансиските трансакции, меѓутоа, за потребите на статистиката на платниот биланс, се должни од сите корисници на наплатата да обезбедат податоци за видот на трансакцијата со што се пролонгира процесот на одобрување на средствата на сметката на корисникот (согласно со регулативата за точноста на податоците одговара корисникот на наплатата, заради што мора да го пополни и формално да го потврди образецот со кој банката го известува за пристигнатата наплата). Оваа регулатива, покрај за плаќања во странска валута, се применува и за плаќања во денари помеѓу резиденти и нерезиденти со сметки кај банките во Република Македонија.

²⁹ Со измените на Упатството за начинот на вршење на платниот промет со странство од септември 2011 год., т.е. со точка 36 (наплати) и точка 46 (плаќања), за првпат се пропиша можноста банките да примаат електронски платни налози во платниот промет со странство.

налозите од домашниот платен промет за трансферирање на средствата и порамнување на плаќањата преку интерните системи, МИПС и/или КИБС, а воедно на клиентите-нерезиденти им отвораат трансакциски сметки во ЕРТС (со посебен идентификациски код). Со оглед на тоа дека законската обврска на банките за контрола на трансакциите на резидентите со нерезидентите и за известување за потребите на платнобилансната статистика се однесува и на плаќањата во денари, ова, како и двојната употреба на налози за извршување една иста трансакција, создава дополнителни ризици кај банките и ја намалува ефикасноста на надворешните плаќања во денари.

3. СТРАТЕГИСКИ НАСОКИ

Врз основа на согледувањата на состојбите во националните системи за плаќање, клиринг и порамнување и визијата за нивниот развој во наредните пет години, во овој дел се дефинирани осум приоритетни стратешки насоки. За практично извршување на активностите планирани со стратешките насоки ќе биде донесен Акциски план со определена временска рамка и носители на активностите.

3.1 Правна рамка - усогласување со законодавството на ЕУ

Оваа стратешка насока, пред сè, произлегува од стратешката определба на Република Македонија за членство во ЕУ и обезбедениот кандидатски статус. Исто така, претставува значајна алатка за зајакнување на националната правна рамка, заради што е дефинирана како примарна област уште со првата национална стратегија. Согледувањето на целокупната релевантна европска и национална правна рамка и дефинирањето на приоритетните области за усогласување на работењето на националните системи за плаќање, клиринг и порамнување, како и на надзорните активности, со меѓународните и европските стандарди и најдобри практики, се клучни за идниот развој на националниот платен систем. Спроведувањето на оваа стратешка насока подразбира постојана подготовка на институциите и јакнење на нивните капацитети за вградување на европското во националното законодавство, но и за неговото спроведување. Сепак, опфатот и динамиката на активностите зависат и од

динамиката на целокупниот процес на пристапување на земјата во ЕУ, односно од започнувањето на процесот на преговори за членство во ЕУ.

Во оваа смисла, за наредниот период се планирани следниве активности:

- Изработка на Акциски план за постепено и координирано вградување на европското во националното законодавство, врз основа на дефинирани приоритетни области, што ќе биде усогласен на НСП и одобрен од МФРМ и НБРМ;
- Формирање работни групи за проучување на законодавството на ЕУ, составени од правни експерти и експерти од областа на платните системи и системите за порамнување хартии од вредност, назначени од НБРМ, МФРМ, КХВ, ЦДХВ, банките и/или друга засегната страна, коишто согласно со Акцискиот план, би работеле на изработка на конкретни предлози за вградување на европското во домашното законодавство,³⁰ и
- Следење на меѓусебната усогласеност на одделните закони од националната регулатива што директно или индиректно ја засегаат ефикасноста на платниот систем, како и на меѓусебната усогласеност на подзаконските акти на надлежните институции за регулирање и надзор на системите за плаќање, клиринг и порамнување на платните трансакции и трансакциите со хартии од вредност и доставување предлози за надминување на евентуалната неусогласеност.

Во остварувањето на оваа стратегиска насока особен придонес се очекува од одобрената техничка помош на ЕУ со првата компонента од Инструментот за претпристапна помош (ИПА). Имено, во четвртиот квартал од 2012 година, НБРМ во соработка со ЕЦБ и единаесет национални централни банки од ЕСЦБ, започна да го спроведува ИПА-проектот „Анализа на потребите на НБРМ за пристапување во Евро-системот“, каде што платниот систем е една од областите за што ќе бидат утврдени приоритети и ќе бидат дадени насоки за натамошно усогласување на националното со европското законодавство. Освен тоа, МФРМ наскоро очекува да го започне ИПА-проектот „Натамошна хармонизација со законодавството на ЕУ во делот на слободното движење на капиталот и финансиските услуги“, во чии рамки е планирана техничка помош за вградување

³⁰ Корисна литература за оваа стратегиска насока „PAYMENT SYSTEMS - Payments, securities and derivatives and the role of the eurosystem“, ECB, 2010.

во националното законодавство на Директивата за платежните услуги на внатрешниот пазар (ЕУ 64/2007).

3.2 Платежна статистика - унапредување на националната платежна статистика и усогласување со методологијата за платежна статистика на ЕЦБ

За сеопфатно следење на работата и проектирање на идниот развој на националните системи за плаќање, клиринг и порамнување, неопходно е да се располага со податоци и показатели за бројот и вредноста на трансакциите на првото (по видови инструменти, даватели на платежни услуги и сл.) и второто ниво на плаќања (по одделните платни системи според нивната големина и значење и сл.), коишто треба да се меѓународно споредливи, како и со информации за потребите на корисниците на платежните услуги. Исто така, за идното членство на земјата во ЕУ и приклучување на НБРМ во ЕСЦБ, потребно е националната методологија за платежната статистика да се усогласи со методологијата на ЕЦБ.

За таа цел, согласно со Програмата за работа на НБРМ за 2012 година, е изработена „Споредбена анализа на платежната статистика на Европската централна банка со платежната статистика на Народната банка на Република Македонија“. Споредбената анализа треба да послужи за методолошка и оперативна подготовка на платежната статистика на НБРМ според барањата за платежната статистика на националните централни банки од ЕСЦБ, а со тоа и за натамошниот развој на платежната статистика на земјата. Имено, во споредбената анализа е даден осврт на платежната статистика на ЕЦБ и платежната статистика на НБРМ, како и предлог-мерки што треба да се преземат за усогласување на националната со европската платежна статистика.

Во рамките на оваа стратeгиска насока се планирани следниве активности:

- изработка на методологија за платежната статистика на НБРМ во согласност со методологијата на ЕЦБ;
- изработка на подзаконска регулатива за спроведување на новата методологија за платежна статистика;
- презентација на новата рамка за платежна статистика на банкарскиот сектор и другите засегнати институции; и
- иницијатива за отпочнување со анкетно прибирање информации од корисниците на платежните услуги за сигурноста и ефикасноста на

постојниот начин на извршување на плаќањата, како и за потребите од нови функционалности на платниот систем, со точно определена динамика на спроведување.

3.3. Системи за плаќање, порамнување и клиринг на трансакциите во земјата – анализа и постепена примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

Националните системи за плаќање, порамнување и клиринг обезбедуваат висок степен на сигурност и ефикасност за извршувањето на платните трансакции во земјата. Меѓутоа, од анализата за карактеристиките на националниот платен систем произлегува дека постои простор за натамошно олеснување на употребата на постојните и воведување нови платни инструменти, како и зголемување на меѓусебната функционалност на системите за плаќање, порамнување и клиринг, со што би се создале услови и за поголема употреба на електронските плаќања и намалување на цените за платежните услуги. Исто така, определбата на Република Македонија за членство во ЕУ налага потреба од примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа на платните системи. Постепеното прифаќање на меѓународните и европските стандарди и правила во работата во националниот платен систем ќе овозможи поголема меѓусебна функционалност на одделните системи за плаќање, порамнување и клиринг, а воедно ќе придонесе за полесно приклучување кон СЕПА и TARGET2 при зачленувањето на Република Македонија во ЕУ. На тој начин, македонските граѓани и деловни субјекти ќе можат да користат сигурни платежни услуги, со конкурентни цени, за извршување како на домашните, така и на надворешните плаќања.

3.3.1. Платни инструменти – ревизија на постојните и воведување нови платни инструменти врз основа на стандардите и правилата на СЕПА и поставување шеми за електронски плаќања

Во рамки на активностите со првата национална стратегија, за следење на ефикасноста на националните платни инструменти и проучување на стандардите и правилата на платните инструменти во СЕПА, НСП формира Работна група за електронски кредитни трансфери и Работна група за електронски директни задолжувања, чијашто натамошна работа ќе биде значајна за остварувањето на

планираните активности во соодветната област. Во март 2012 година, Европскиот парламент и Советот на ЕУ донесоа регулатива (ЕУ/260/2012) со што се поставија технички и деловни барања за кредитните трансфери и директните задолжувања за извршување на плаќањата во евра во рамките на СЕПА, бидејќи дотогашните активности на европскиот банкарски сектор за саморегулирање и миграција кон заедничките шеми за овие два платни инструменти беа оценети како недоволно ефикасни. Новите регулаторни барања се однесуваат и на земјите-членки од ЕУ надвор од евро-зоната, но само за плаќањата во евра, заради што тие имаат обврска во определен рок да ги спроведат во платните системи интегрирани во СЕПА. Дали, притоа, со овие барања ќе ги усогласат и функционалностите на платните системи за извршување на плаќањата во национална валута и плаќањата кон земјите надвор од ЕУ (барањата со регулативата на ЕУ во најголем дел се меѓународни стандарди), зависи од оценката на секоја земја одделно за трошоците и користа од тоа. За Република Македонија, како земја со кандидатски статус за членство во ЕУ, подготовката за спроведување на овие регулаторни барања преставува чекор напред кон интеграцијата во ЕУ. За навремена подготовка на земјата за исполнување на овие критериуми за прием во ЕУ, врз основа на согледувањата од анализата за карактеристиките на националните платни инструменти, подолу се дадени планираните активности во наредниот период, за секој инструмент одделно.

3.3.1.1. Кредитните трансфери се најшироко употребуваните платни инструменти во извршувањето на платните трансакции во земјата. Притоа, небанкарските субјекти ги користат пропишаните инструменти со подзаконски акт (повеќе видови), и тоа најмногу во хартиена форма, а во последно време и електронски со користење на е-услугите на банките. Употребата на повеќе видови платни инструменти, во зависност од тоа дали плаќањето се врши готовински или со депозитни пари, како и тоа дали е кон приватниот или јавниот сектор, создава повисоки трошоци за банките што се пренесуваат на корисниците на платежните услуги. Оттаму, планираните активности за следниот период се однесуваат на:

- Ревизија на пропишаните платни инструменти и согледување на можноста за поставување единствен платен инструмент за плаќањата со кредитни трансфери од сметките на небанкарските субјекти кон приватниот и државниот сектор, врз основа на европското искуство и

стандардите и правилата за кредитни трансфери на СЕПА и Регулативата 260/2012;

- Изработка на национална шема за електронски кредитни трансфери за извршување на плаќањата во земјата, врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА.

3.3.1.2. Директните задолжувања не се дефинирани како платен инструмент со регулативата на Република Македонија, ниту се поставени формално-правни облигациони шеми и договори за нивно прифаќање од страна на банкарскиот сектор, заради што и воопшто не се употребуваат за извршување на плаќањата во земјата. Во изминатиот период, Работната група за директни задолжувања, со активна вклученост на „КИБС“ АД Скопје, спроведе низа активности за воведување инструмент за директно задолжување во земјата и поставување национална шема, врз основа на стандардите и правилата на СЕПА. Како резултат на овие активности, засега се преведени Правилата за функционирање на шемата за електронско директно задолжување во СЕПА, изработен е симулатор и се направени симулации за примена на овој инструмент во земјата, а се извршени и презентации на банкарскиот сектор.

За проширување на платежните услуги во земјата со инструмент за директно задолжување, планирани се следниве активности:

- Измени во подзаконската регулатива за платните инструменти во земјата што треба да овозможат воведување инструмент за директно задолжување, при што, заради законската обврска на НБРМ да се грижи за сигурноста, стабилноста и ефикасноста на платниот систем и неговиот развој, треба да се преиспита регулаторната надлежност на МФРМ за пропишување на платните инструменти, имајќи ги предвид законодавство на ЕУ и практиката во земјите-членки;
- Поставување инструмент за директно задолжување во земјата врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА и Регулативата 260/2012;
- Изработка на национална шема за електронски директни задолжувања за извршување на плаќањата во земјата, врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА.

3.3.2. Системи за клиринг и порамнување – постепенa примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

Банките вршат електронски клиринг и порамнување на платните трансакции во земјата, со тоа што во интерните системи применуваат сопствени стандарди и правила, а при порамнувањето во МИПС и КИБС ги применуваат стандардите и правилата на соодветниот систем. Употребата на различни правила и стандарди за платните пораки во одделните системи за клиринг и порамнување го усложнува нивното меѓусебно користење, затоа што секој премин на платните пораки од еден систем во друг неминовно налага префрлање на податоците во соодветниот формат. Ваквата состојба во националниот платен систем датира уште од времето на нивното поставување со големата реформа во 2001 година, при што, за да се овозможи нивно меѓусебно функционирање се извршени и дополнителни интервенции во програмските решенија кај давателите на платежните услуги. Иако постојниот начин на функционирање на системите обезбедува висок степен на сигурност и ефикасност во извршувањето на плаќањата во земјата, сепак употребата на различни стандарди и правила кај одделните системи и префрлањето на податоците од еден систем во друг, создава определени оперативни ризици и ја намалува ефикасноста. На ниво на ЕУ, за поголема сигурност и ефикасност на плаќањата во СЕПА, токму заради разноликоста на стандардите и правилата на националните платни системи кај одделните земји-членки, со Регулативата 260/2012 е поставена задолжителна обврска за примена на единствени, меѓународно сертифицирани технички стандарди за работа на системите (меѓународни стандарди за идентификациски кодови ИБАН и БИК и за универзални платни пораки - УНИФИ), како и краен рок за нивна примена од страна на сите земји-членки при извршувањето на плаќањата во евра (во наредните две до пет години). Постепената примена на техничките стандарди и правила дефинирани со Регулативата 260/2012 во националните системи за клиринг и порамнување ќе ги намали постоечките ризици во работењето и ќе обезбеди поголема ефикасност во меѓусебното функционирање, а воедно ќе овозможи идно лесно приклучување на земјата во СЕПА и ТАРГЕТ2. Идните активности на Работната група за поддршка на операции, инфраструктура и стандарди при НСП ќе бидат исто така посветени на проучувањето и следењето на техничките стандарди и правила пропишани со наведената регулатива на ЕУ.

Во оваа смисла се и планираните активности за наредниот петгодишен период:

- Анализа на состојбите, можностите и трошоците кај банките и операторите на одделните системи за клиринг и порамнување за единствена примена на техничките стандарди за работа на меѓународните тела за стандардизација, што согласно со Регулативата 260/2012 се задолжителни за земјите-членки на ЕУ (ИСО 13616 за меѓународен идентификациски број на банкарска сметка - ИБАН, ИСО 9362 за банкарски идентификациски број - БИК и ИСО 20022 за универзални платни пораки на финансиската индустрија - УНИФИ);
- Изработка на усогласен временски план за постепена примена на меѓународните стандарди, врз основа на извршената анализа.

3.3.3. Платежни картички и системи за клиринг и порамнување на трансакциите – консолидирање на состојбите во работењето со картички и постепено усогласување со стандардите и правилата на СЕПА

И покрај нагорните трендови во бројот на издадените платежни картички (меѓународни и домашни со дебитна и кредитна функција) и поставените АТМ и ПОС-терминали во последните години (во однос на крајот од 2006 година, бројот на АТМ-уреди е зголемен за 2,9 пати, а бројот на ПОС-терминали за 3,5 пати), сепак картичките сè уште недоволно се употребуваат за плаќање на продажните места во земјата и главно се користат за подигање готовина. Причините за ваквата состојба, покрај недоволното познавање на корисниците заради пребрзото навлегување на картичките на пазарот и ниското ниво на потрошувачка заради општата економска состојба во државата, произлегуваат и од сè уште високите трошоци за наплата со картички кај трговците наметнати од банките, главно предизвикани од тековната состојба на авторизација и клиринг на трансакциите со меѓународни картички, пред сè преку меѓународните мрежи. Активностите на ниво на ЕУ за плаќањата со платежни картички се насочени кон создавање воедначени услови кај земјите-членки, што овозможуваат лесни и евтини услуги за корисниците на картичките и широка употреба за наплата од трговците на единствениот европски пазар. За оваа цел, Европскиот платен совет има поставено СЕПА-шема за платежни картички, со единствени правила и стандарди за издавачите и учесниците во системите за клиринг и порамнување.

За консолидирање на состојбите на национално ниво и поголема употреба на платежните картички за извршување на плаќањата во земјата, како и постепена примена на стандардите и правилата на СЕПА во работењето со платежни картички, планирани се следниве активности:

- Сеопфатна анализа на трошоците за картичното работење во државата со одделните видови странски брендови на платежни картички и согледување на потребата и економската оправданост од поставување национален систем за обработка (авторизација и клиринг) на трансакциите со овие платежни картички во денари;
- Изработка на национална шема за плаќања со платежни картички во земјата, врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА.

3.4. Интерен платен систем за државните органи и институции (ТС и ЗТС) - поголема функционална поврзаност со другите платни системи во земјата и вклучување на податоците во платежната статистика на земјата

За поголема ефикасност на платниот систем во земјата е потребно и плаќањата во интерните системи на ТС и ЗТС да се вршат со примена на единствени национални стандарди и правила. Потребата од подетални податоци и информации за приливите и трошењата на буџетските корисници и јавните здравствени установи, заради ефикасно следење на остварувањето на буџетските приходи и расходи, е причината за употребата на различни платни инструменти за извршување на плаќањата во интерните системи на ТС и ЗТС од платните инструменти што ги користат другите економски субјекти во земјата. Сепак, од ваквите состојби произлегуваат различни стандарди и правила за извршување на платните трансакции во ТС и ЗТС, што влијае врз ефикасноста на целокупниот платен систем во земјата и идната интеграција во СЕПА. Исто така, во статистичкиот информативен систем на земјата изостануваат податоците и информациите за платежните трансакции во ТС и ЗТС. Оттаму, неопходно е да се направи разграничување на потребните податоци за Трезорскиот информативен систем (ТРИС) и Здравствениот информативен систем (ЗИС) за ефикасно и непречено следење и извршување на буџетите, од

потребните податоци и стандарди на платниот систем за сигурно и ефикасно извршување на плаќањата преку ТС и ЗТС.

Планираните активности за следниот период се однесуваат на:

- Ревизија на стандардите и правилата за извршување на платните трансакции во ТС и ЗТС во насока на нивно усогласување со стандардите и правилата пропишани со Регулацијата 260/2012, и тоа како за плаќањата на првото ниво на буџетските корисници и здравствените установи, така и на второто ниво за порамнувањето на платните трансакции;
- Модернизација на ТРИС и ЗИС, во насока на зголемување на функционалностите на софтверското решение, веб-базирани функционалности, електронско поврзување со буџетските корисници, електронско поднесување на барањата за плаќање со примена на електронски потпис, односно дематеријализирање на платните инструменти и целосна безбедност и интегритет на податоците, со што би се зголемила ефикасноста на плаќањата, а буџетските корисници и здравствените установи би располагале со брза и навремена информација за извршените плаќања;
- Рекласификација на сметките во рамките на ТС и ново шифрирање на податоците во ТРИС во насока на унапредување на процесот на буџетирање и следење на извршувањето на буџетот и зголемување на ефикасноста на платните трансакции;
- Воспоставување систем за вклучување на податоците од платните трансакции што се извршуваат преку ТС и ЗТС во платежната статистика на земјата.

3.5. Надворешни плаќања – зголемување на ефикасноста преку постепено укинување на обврската на банките да известуваат за платните трансакции со странство за потребите на статистиката за билансот на плаќања

Обврските на банките да вршат контрола на девизните трансакции на нивните клиенти заради сè уште присутните, иако делумни, законски ограничувања и да известуваат за платните трансакции со странство за потребите на статистиката на билансот на плаќања, ја намалуваат ефикасноста на надворешните плаќања.

Имено, покрај стандардните податоци потребни за извршување на меѓународните плаќања, банките за исполнувањето на овие законски обврски се должни да обезбедат од клиентите дополнителни податоци, информации и доказни документи, што ги усложнува и ги забавува плаќањата.

Укинувањето на обврската на банките да вршат девизна контрола зависи од можноста на Република Македонија да изврши целосната либерализација на трансакциите помеѓу резидентите и нерезидентите, како и да обезбеди целосна внатрешна конвертибилност на денарот (освен физичките лица и правните субјекти да можат да купуваат девизи за чување на сметки кај банките, а не само за плаќање на достасаните обврски кон странство), што од своја страна зависи од платнобилансната состојба и меѓународната инвестициска позиција на земјата. Оттаму, во периодот што е опфатен со оваа стратегија не може да се очекува целосно укинување на обврската на банките да вршат девизна контрола, заради што и не се планирани активности во оваа насока. Доколку заради фазната либерализација на преостанатите ограничувања во капитално-финансиските трансакции, договорена со Спогодбата за стабилизација и асоцијација на земјата со ЕУ (тековните и поголемиот дел од капитално-финансиските трансакции се либерализирани), се создадат услови за намалување или укинување на обврската на банките да вршат девизна контрола, НСП ќе покрене иницијатива за проширување на стратегиските активности.

Што се однесува до обврската на банките да известуваат за платните трансакции со странство за потребите на статистиката на билансот на плаќања, Република Македонија ќе треба да ги следи промените што се случуваат во ЕУ. Имено, ваквиот статистички метод на прибирање податоци од банките за составување на билансот на плаќања, познат како ИТПС (International transactions reporting system - ITRS), го применуваат и голем број земји-членки на ЕУ (за плаќањата над 50.000 евра). Меѓутоа, согласно со Регулативата ЕУ/260/2012 од март 2012 година, за да се намалат трошоците за прекугранични плаќања во СЕПА, земјите-членки имаат обврска до 1.2.2016 година да го укинат системот на известување од банките за потребите на статистиката на билансот на плаќања, иако се смета дека обезбедува квалитетна платнобилансна статистика со ниски трошоци во споредба со прибирањето податоци преку извештаи директно од резидентите.

Имајќи го предвид изнесеното, активностите што се планираат во рамките на оваа стратегиска насока се однесуваат на:

- Согледување на можностите за зголемување на ефикасноста на надворешните плаќања преку анализа на потребните средства и капацитети за преминување од индиректен кон директен начин на прибирање податоци за составување на билансот на плаќања на Република Македонија;
- Изработка на Акциски план, врз основа на анализата, за постепено намалување, до целосното укинување, на обврската на банките да известуваат за потребите на статистиката на билансот на плаќања преку фазно воведување директни извештаи од резидентите за нивните трансакции со нерезиденти (почнувајќи од трансакциите за чие извршување нема законски ограничувања), вклучително и намалување на обврската на банките да обезбедуваат дополнителни информации и документација за потребите на известувањето при извршувањето на платните трансакции со странство;
- Ревизија на пропишаните платни инструменти и нивно усогласување со стандардите и правилата за кредитни трансфери на СЕПА и Регулативата (ЕК) 260/2012.

3.6. Надзор над системите за плаќање и порамнување - натамошно усогласување со меѓународната методологија и стандарди за работа на платните системи и системите за порамнување на хартии од вредност

НБРМ преку надзорните активности ќе настојува системите за плаќање, клиринг и порамнување да обезбедат усогласеност во работењето со меѓународно прифатените стандарди и принципи за контрола на ризиците. Притоа, системски значајните платни системи ќе мора да одржуваат целосна усогласеност со Базелските базични принципи (прифатени како национални со одлука на Советот на НБРМ),³¹ додека системски незначајните платни системи ќе мора да се придржуваат кон релевантните меѓународни принципи за контрола и управување со ризиците. Исто така, во соработка со КХВ ќе треба да се

³¹ Одлука за критериуми и стандарди за работењето на платните системи (Службен весник на Република Македонија бр.159/07) и Одлука за начин и методологија на надзор на платните системи (Службен весник на Република Македонија бр.159/07).

спроведат меѓународните стандарди во работењето и кај системите за порамнување хартии од вредност.

На меѓународно ниво, Комитетот за системите за плаќање и порамнување - ЦПСС (Committee on Payment and Settlement Systems) и Меѓународната организација на комисиите за хартии од вредност - ИОСКО (International Organization of Securities Commissions), извршија ревизија на тековните три групи стандарди и на 16.4.2012 година публикуваа нови обединети меѓународни стандарди за работа на системите за плаќање, клиринг и порамнување, на системите за порамнување хартии од вредност и на централните договорни страни т.н. „Principles for Financial Market Infrastructures“. Со новите обединети стандарди се врши зајакнување и хармонизација на постојните три групи меѓународни стандарди преку зголемување на минималните барања, се даваат подетални упатства и се проширува обемот на стандарди за да се покријат нови области за управување со ризиците и нови видови финансиска пазарна инфраструктура. Со стандардите, исто така, се опфатени основните одговорности на централните банки, на пазарните регулатори и на другите надлежни органи на финансиската пазарна инфраструктура. Областите опфатени со овие стандарди се однесуваат на: регулативата, супервизијата и надзорот на надлежните органи, вклучувајќи и насоки за потребните овластувања и ресурси; објава на политиките за финансиската пазарна инфраструктура, со барање до надлежните органи јасно да ги дефинираат и да ги објават нивните регулаторни, супервизорски и надзорни политики; конзистентна примена на принципите за финансиската пазарна инфраструктура ЦПСС-ИОСКО; и меѓусебна соработка на надлежните органи, како на национално, така и на меѓународно ниво.

Оттаму, прифаќањето на стандардите ќе наметне потреба од соодветни приспособувања во регулативата и поинтегриран пристап за нивно спроведување од централните банки и другите надлежни органи. Со оглед на сегашната поставеност на надзорните и регулаторните тела во Република Македонија, во иднина ќе се наметне потребата од повисок степен на координација помеѓу НБРМ и КХВ.

Планирани активности:

- усогласување на националните стандарди за работа на системите за плаќање, клиринг и порамнување со новите меѓународни стандарди;
- примена на меѓународните стандарди во работењето на системите за порамнување со хартии од вредност;
- конзистентна примена на принципите на ЦПСС-ИОСКО од страна на финансиската пазарна инфраструктура;
- унапредување на соработката помеѓу НБРМ и КХВ заради поголема координација на надзорните активности.

3.7. Зголемување на безготовинските плаќања

Употребата на безготовинските инструменти за извршување на плаќањата овозможува поголема сигурност и ефикасност на платните трансакции и придонесува за намалување на готовите пари во оптек, што пак, од своја страна, обезбедува поголема поддршка на финансиската стабилност и економската активност во земјата. Од извршената анализа за начинот на извршување на плаќањата во Република Македонија се гледа нагорен тренд во употребата на безготовинските платни инструменти и плаќањата преку интернет и мобилен телефон, меѓутоа употребата на готовината и натаму е голема.

Искуствата на земјите од ЕУ покажуваат дека тешко може да се влијае за намалување на готовинските плаќања со административни мерки (неефикасност на контролните механизми и дополнителна бирократија за следење и контрола на мерките), заради што активностите се главно насочени кон поттикнување на безготовинските плаќања преку создавање услови за нивна широка и ефикасна употреба (поголема географска покриеност со АТМ и ПОС-терминали; електронско банкарство; плаќање преку мобилен и сл.; сигурност на системите за плаќање; прифатливи цени за платежните услуги со безготовински инструменти и др.). Притоа, особено е значајна улогата на државата во прифаќањето на безготовинските инструменти за наплата на јавните давачки и услуги.

Од страна на Владата на Република Македонија веќе се преземени низа активности за оваа цел, како што се: јавни кампањи преку државниот

радиодифузен сервис – МРТВ за поголема употреба на безготовинските платни инструменти, поставување ПОС-терминали кај повеќе државни институции коишто даваат разни услуги на граѓаните и сл. За натамошно зголемување на безготовинските плаќања потребно е сите засегнати страни (НБРМ, државните органи, банките и другите учесници во системите за плаќање, клиринг и порамнување), соодветно на нивните надлежности, да преземат координирани активности за широка употреба на безготовинските платни инструменти, вклучително и на последните технолошки достигнувања (мобилни телефони, интернет и сл.), што ќе овозможат сигурно и ефикасно извршување на плаќањата во земјата.

Активностите планирани со оваа стратегиска насока се однесуваат на:

- поголема употреба на платежните картички за плаќање давачки и јавни услуги преку инсталирање ПОС-уреди кај што поголем број централни и локални државни органи, институции и јавни установи што вршат вакви услуги;
- проширување на можноста за плаќање преку мобилен телефон и интернет и на давачките кон државата и јавните услуги;
- обезбедување поголема територијална покриеност на државата со АТМ и ПОС-терминали;
- зголемување на бројот на АТМ-терминали со повеќе функции, т.е. покрај за подигање готовина и за извршување плаќања и трансфер на средства, како и за полагање готови пари на сметка во банка.

3.8. Јакнење на институционалните капацитети – обезбедување техничка помош и стручно усовршување на вработените преку разни форми на меѓународна соработка и преку пристапните инструменти на ЕУ

За јакнење на капацитетите преку разни форми на меѓународна соработка на државата и институциите што се вклучени во националниот платен систем постојано се обезбедува техничка помош и обука за вработените, а се позначајна е и техничката помош што ја овозможува ЕУ преку пристапните инструменти и фондови (ИПА, ТАИЕХ и сл.). Во изминатиот период, конференциите и работилниците што ги организира НБРМ во соработка со Централната банка на Холандија, на редовна годишна основа од 2007 година, се

покажаа како особено корисни.³² На овие конференции покрај вработени од регулаторните тела (НБРМ, МФРМ и КХВ), учествуваа и вработени од КИБС, КАСИС, од банките и од други заинтересирани субјекти, а од 2011 година учествуваат и претставници од регионалните централни банки. Придобивките од досегашната организација на ваквите настани се повеќекратни, но од особено значење се проширеното знаење и подигнатата свесност кај вработените во банкарскиот сектор и операторите на системите за плаќање, клиринг и порамнување за меѓународните и европските стандарди за работа и за правилата на СЕПА, стекнатите сознанија на вработените во регулаторните тела за практиката во земјите-членки на ЕУ (особено во Холандија), како и можноста за размена на искуства со претставниците од централните банки на земјите од регионот. Со ИПА-проектот „Анализа на потребите на НБРМ за пристапување во Евро-системот“, што тековно се спроведува и треба да заврши во јуни 2013 година, се очекува дека значително ќе се зголемат познавањата на вработените од НБРМ за европското законодавство, стандарди и практики за работа во областа на платните системи, но за нивната примена е потребно да се продолжи со јакнење на институционалниот капацитет на сите субјекти вклучени во националниот платен систем.

За следниот период се планира:

- да продолжат активностите за обезбедување техничка помош и обука на вработените преку разни форми на меѓународна соработка (семинари и конференции во организација на меѓународните институции, странските централни банки и други центри за обука; билатерална техничка помош како што е воспоставената соработка на НБРМ со централната банка на Холандија и сл.);
- да се засилат активностите за техничка помош од ЕУ преку поголемо користење на пристапните инструменти и фондовите што се наменети за Република Македонија (ИПА-проекти, вклучително и последователен проект за примена на наодите и препораките што ќе произлезат од анализата за потребите на НБРМ за постигнување на стандардите за работа на националните

³² Од 2011 година во организацијата на Конференцијата е вклучена и централната банка на Португалија.

централни банки од Евро-системот со проектот што тековно се спроведува; ТАИЕХ; Твининг и др.) и

- организација на домашни семинари, работилници, конференции и слично, каде што ќе се пренесуваат и ќе се разменуваат теоретското знаење и практичното искуство на вработените стекнато со меѓународна обука и техничка помош.

м-р Емилија Нацевска, с.р.

Претседател на

Националниот совет за платни системи и
советник на гувернерот за платни системи и
евроинтеграции